

حماسه در پیش باغهای نخل

خیزش دهقانی بلوک زیراه، شبانکاره

تألیف:

ابوالفتح محمدیان

انتشارات نوید شیراز

سرشناسه	:	محمدیان، ابوالفتح، ۱۳۳۰.
عنوان و نام پدیدآور	:	حماسه در تپش باغهای نخل: خیزش دهقانی بلوک زیراه، شبانکاره/تألیف ابوالفتح محمدیان.
مشخصات نشر	:	شیراز: نوید شیراز، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	:	۲۸۰ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۲-۹۵۰-۲
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
موضوع	:	زیراه -- تاریخ
موضوع	:	Zirah (Iran)-- History
موضوع	:	شبانکاره
موضوع	:	Sabankareh (Iran)
موضوع	:	ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۵۷ -- اسناد و مدارک
موضوع	:	Iran -- History -- Pahlavi, 1925-1978 -- Source
رده بندی کنگره	:	DSR۲۰۹۱
رده بندی دیویی	:	۹۵۵/۶۳۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۷۴ ۶۷۲

حماسه در تپش باغهای نخل (خیزش دهقانی بلوک زیراه، شبانکاره)

تألیف: ابوالفتح محمدیان

صفحه آرا: ندا گزینی ● ویراستار: دکتر کریم حیاتی ● طرح جلد: کانون گاهی و تبلیغات سی راه

لیتوگرافی و چاپ: دنیا ● تیراژ: ۵۰۰ جلد ● چاپ اول: ۱۳۹۸ ● حق چاپ محفوظ

ناشر: انتشارات نوید شیراز

دفتر شیراز- تلفن ۶۲-۳۲۲۲۶۶۶۱-۳۲۲۲۹۶۷۶ نمابر

دفتر تهران- تلفن ۵۹۴۵-۸۸۹۰۵۹۴۵ نمابر ۸۸۹۲۱۵۲۲-۲۱

پست الکترونیکی: navideshiraz.pub@gmail.com

وب سایت: www.navideshiraz.com

ISBN: 978-600-192-950-2

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۲-۹۵۰-۲

۶۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	مقدمه
۱۷	بلوک زیراه دشتستان
۱۷	وجه تسمیه و حدود جغرافیایی بلوک زیراه
۱۹	حاج محمد عرب مؤسس نهر حاج محمدی کیست؟
۲۲	باز خوانی خط سند
۲۲	در سند ۱۱۲۹ ذی حجه الحرام
۲۲	سلطه تنگستانی‌ها بر بلوک زیراه
۲۳	بلوک شبانکاره
۲۴	طایفه شبانکاره به نقل از تاریخ گزیده نوشته حمداله مستوفی
۲۶	ناحیه شبانکاره دشتستان به نقل از فارسنامه ناصری
۲۶	خان (ضابط)
۲۷	نمودار شجره نامه خوانین شبانکاره
۲۸	حکومت رستم خان شبانکاره‌ای
۲۹	حکومت سهراب خان شبانکاره‌ای
۲۹	(مهر چهار گوش) احتشام الدوله
۳۰	«درودگاه و زیراه شبانکاره از دیدگاه ج.ج. لور یمر»
۳۰	«زیراه»

- اسماعیل خان شبانکاره ۳۱
- حاکمیت صدیق الممالک ۳۱
- منابع جنگ ده بلوک ۳۲
- تلاش اسماعیل خان برای تصرف بلوک زیراه ۳۷
- نصیحت ملا محمد نادم به اسماعیل خان شبانکاره ۳۹
- ماده تاریخ فوت و ارتحال اسماعیل خان سراینده ملا محمد نادم ۴۰
- نصیحت سید مهدی جد سادات مهدوی سعدآبادی همدوره حکمرانی اسماعیل خان
به وی ۴۰
- جنگ ده بار ۴۱
- شبانکاره به روایت سرهنگ بوئیس پلی کنسول انگلستان در بوشهر به سال ۱۸۶۳ میلادی /
۱۲۴۱ خورشیدی ۴۳
- جانشینان اسماعیل خان شبانکاره ۴۴
- مالکیت در بلوک زیراه ۴۶
- میرزا حسنقلی خان نظام السلطنه ۴۷
- حاج عبدالله خان ناصح ۴۹
- آقا خان شبانکاره (تولد ۱۲۴۰ شمسی فوت ۱۳۲۳ شمسی) ۵۰
- اصطلاحات رایج در بلوک زیراه و شبانکاره عمدتاً در اثر شاه ۵۲
- دهگان (دهقان) ۵۴
- جامعه دهقانی ۵۵
- هنجارها ۵۷
- غار ۵۷
- خوش نشین ۵۸
- غلو سوزو و فرجام او ۶۹
- ترجمه اشعار ۷۱
- سد شبانکاره ۷۲
- مالکیت بر آب پیش از اصلاحات ارضی ۷۵
- مدیریت و بهره برداری از آب، پیش از اصلاحات ارضی ۷۶

۷۶.....	کشت و میزان تقسیم.....
۷۷.....	بهره برداری از اراضی به شیوه بازاری.....
۷۸.....	خدمات اجباری و عوارض در نظام ارباب و رعیتی.....
۸۱.....	لایحه الغای عوارض در دهات مصوب دوم ۱ مرداد سال ۱۳۳۴.....
۸۲.....	اداره بلوک زیراه توسط آیت اله سید اسماعیل مهدوی.....
۸۳.....	مالکیت و زمین داری.....
۸۴.....	تاریخ و علت نام دهقانی بلوک زیراه.....
۸۶.....	مرحله اول قیام دهقانی.....
۸۷.....	دوره رکود خیزش دهقانان از سال نهضتی.....
۸۷.....	غائله جنوب یا نهضت جنوب.....
۸۹.....	ظهور مالکان جدید.....
۹۰.....	دادگاه لاهه و تیزهوشی دکتر مصدق.....
۹۱.....	ورود مبارزه دهقانی به مرحله دوم.....
۹۱.....	فضای کشور در دولت ملی مصدق.....
۹۶.....	کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ و دستگیری سرین قیام.....
۹۶.....	اتحادیه صغیر خوانین لیراوی- حیات داود- شبانکاره.....
۱۰۱.....	تلگراف.....
۱۰۶.....	دوران رکورد مجدد قیام دهقانی.....
۱۰۶.....	تحصن دهقانان در تلگرافخانه آب پخش مرداد ۱۳۳۴.....
۱۱۸.....	دیدار کشاورزان با حاج سید اسماعیل مهدوی و اتفاق ناگوار.....
۱۳۱.....	شکایت آیت الله حاج سید اسماعیل مهدودی به استاندار فارس.....
۱۴۳.....	دوران بالندگی و خیزش مجدد قیام دهقانی.....
۱۵۴.....	سال ۱۳۳۶ و قیام مردم نظرآقا.....
۱۵۸.....	حادثه خونین جرجا قاش.....
۱۹۳.....	گسترش دامنه اعتراضات در بلوک زیراه و تلاش‌های اردشیر خان برای مقابله با آن.....
۱۹۶.....	برداشت محصول سال ۱۳۳۸ و آغاز درگیری‌ها.....
۱۹۷.....	صحبت‌های استاندار برای جمعی از کشاورزان زیراه در استانداری فارس.....

۲۰۰.....	بستر و زمینه چینی رویا روئی و سرکوب کشاورزان در اسناد زیر
۲۳۵.....	بلوک زیراه پس از برداشت خرما در سال ۱۳۳۸
۲۳۶.....	تبعیدی‌های توسط شورای تأمین در فرمانداری دشتستان
۲۳۶.....	جر کویری
۲۴۱.....	حماسه گله میرو
۲۴۵.....	« گله میرو» از علی طوسی
۲۵۲.....	ریشه و جد گال
۲۵۳.....	جانباختن حماسه گله میرو
۲۵۴.....	جانبازان حماسه گله میرو
۲۵۵.....	تلگراف نماینده نرده و خین
۲۶۸.....	پیگیری شکایات
۲۶۹.....	خان و ملتی تا اصلاحات ارضی
۲۶۹.....	تعیین کدخدایان
۲۶۹.....	اصلاحات ارضی در بلوک زیراه
۲۷۳.....	مبنای تقسیم اراضی در اصلاحات ارضی
۲۷۳.....	مالکیت آب بعد از اصلاحات ارضی
۲۷۴.....	شیوه تولید زراعی
۲۷۴.....	در کار سازمان تولید گروهی
۲۷۵.....	وظایف دهدار
۲۷۷.....	همکاری و مشارکت در جمع آوری محصول
۲۷۷.....	قشر بیرونی در کار
۲۷۸.....	برخی رسوم رایج در کار
۲۷۸.....	دگرگونی در نظام در کار بعد از اصلاحات ارضی
۲۷۹.....	فرجام نخلستانها و زمینه‌های زراعی اردشیرخان بعد از انقلاب اسلامی
۲۷۹.....	قضاوت در مورد عملکرد خوانین شبانکاره ای

زیزن و انسابر آن کس درود

که تارش خرد باشد و داد، پود

«حکیم توس فردوسی»

الهی به زیبایر، سادگی

با والیی اوج افتادگی

رهایم مکن جز به بند عمت

اسیرم مکن جز به آزادگی

«قیصر امین پور»

تاریخ از لحظه‌های روشن و تاریک، از کنار شاهراه‌ها و در میان کوه‌های باریک می‌گذرد. کاروانسالار کاروانی است که قطاری از فرهنگ و تمدن، جلوه‌شناسی، مردم‌شناسی، رویدادهای تاریخی، سیاسی، قشون‌کشی‌های نظامی، دگرگونی‌های جغرافیای تاریخی و ... را به دنبال و همراه خویش می‌آورد.

تاریخ می‌آید در خانه‌های ما و در کنار مان می‌نشیند، سفره دلش را باز می‌کند و ما از لحظه‌های پُر شکوهش سر مست و دلخوش می‌شویم و در سطرهای پُر اندوهش به راه پُر سنگلاخی که طی شده می‌اندیشیم.^۱

تاریخ ما چه تلخ و چه شیرین، گذشته‌ی انکار ناپذیر ماست. آگاهی از تصویرهای زیبا و گاه تأثر برانگیز تاریخ، تطهیر و یا تقبیح آن نیست. تاریخ ما همانند فرهنگ ما مکمل هویت ماست، و سرزمین بی‌تاریخ و بی‌فرهنگ، سرزمین بی‌هویت و گم شده است.^۱

تألیف پیش‌رو قسمتی از تاریخ شفاهی منطقه است که حاصل سه سال تلاش و جست‌وجو و تحقیقات میدانی و کتابخانه‌ای نگارنده است، و در بر گیرنده تاریخ منطقه و خیزش دهقانی این خطه با تکیه بر خاطرات فعالان قیام دهقانی در آن سالها و اسناد محفوظ مانده از ادارات و مرکز اسناد، منابع و جزوات و کتاب‌های منتشر شده از بلوک شبانکار، زیاده، حیات‌داود، منطقه دشتی و مناطق همجوار و نیز اسناد بجا مانده در صندوقچه‌های بعضی از مردم علاقه مند به تاریخ این محدوده است، که شالوده و ستون‌های سنگ بنای این اثر و دستمایه‌ی اینجانب بوده اند. و مؤلف با بضاعت اندک و علاقه و شوق زیاد قلم بدست گرفته و تلاش نموده تا با استناد به اسناد و کتب در دسترس فارغ از هرگونه حُب و بغض، تاریخ شفاهی این منطقه و همچنین خیزش دهقانی بلوک زیراه را به دور از تعصب به تصویر کشد و به نمایش درآورد.

یقیناً این اثر از لغزش و خطا بی‌نبوده و نیست. بنابراین از اهل نقد و نظر درخواست دارد، که از بذل رهنمود و نقدهای روشنگرانه خویش دریغ ننموده، و نکات مورد نظر را اعلام نمایند، تا به یاری خداوند متعال در ویرایش، بهایب‌های بعد لحاظ شده و به کار گرفته شود. آنچه که روشن و مبرهن است اینکه امکان انکس تمام موارد و مقولات مطرح در این منطقه در این مجال فراهم نبوده، و قطعاً نکاتی وجود دارد که به اندازه کافی به آن توجه نشده و یا اسناد و مدارک معتبر پیرامون آنها وجود نداشته و به همین لحاظ است که مساعدت و کمک اهل فن در واقع خدمتی به جامعه و روشن شدن تاریخ منطقه خواهد بود. موضوعات مطرح شده در این کتاب، موضوعاتی است که اسناد و مدارک معتبر و قابل قبولی در خصوص آنها وجود دارد، و یا اینکه منابع و مآخذ این دسته از مطالب و گزارش‌ها از اعتبار و استحکام لازم برخوردار می‌باشند.

همچنین یکی از دشواری نوشتن تاریخ شفاهی منطقه آن هم در استان همه خویشاوند ما، کاری است بس دشوار و انتظارات و نقطه نظرات متفاوت گروه‌ها و اقوام ساکن در آن ناحیه به شکل و گونه‌ای است که همگان تمایل دارند تاریخ، آن گونه که آنها دوست دارند

انعکاس یابد. اما باید دانست که حقایق تاریخی دارای وجوه و ابعاد مختلفی هستند، و بایستی حقیقت را با تمام ابعاد آن پذیرفت.^۱

برای تقریب ذهن در این مورد مثال و نمونه زیر خالی از لطف نیست.

سرخپوستان چروکی آمریکا، که بنا بر اصل قوم مداری، نژاد خود را بهتر از اقوام سفید و سیاه پیرامون خود می‌دانند، اسطورهٔ آفرینش نخستین انسان در بین آنها این گونه سینه به سینه نقل شده است: یکی بود، یکی نبود، غیر از خدا هیچ کس نبود. خدا که دنیا را خالی دید مقداری گِل تهیه کرد و از آن سه مجسمه درست کرده بعد کوره‌ای ساخت و آتشی افروخت و آن مجسمه‌ها را در کوره گذاشت و لحظه‌ای صبر کرد. اما برای اینکه بداند مجسمه هایش به چه دردی در آمده است عجله کرد و یکی از آنها را بیرون آورد. در این مجسمه که هنوز نپخته بود و رنگی سفید داشت روح دمید و در نتیجه نژاد سفید به وجود آمد. برای بار دوم بیشتر صبر کرد. در نتیجه وقتی مجسمه دوم کاملاً پخته شده بود، آن را بیرون آورد؛ با خوشحالی به سائی آن که شاهکاری از زیبایی و تناسب بود پرداخت و به آن روح بخشید و سرخپوستان از اعقاب او هستند. اما چنان محو تماشای این شاهکار شد که فراموش کرد مجسمه دیگری نیز در کوره دارد و وقتی آن را بیرون آورد که کاملاً سوخته بود، و بدین ترتیب نژاد سیاه نیز به آنها اضافه شد.

قوم مداری در زمینه اعتقادی به نحوی شیوا و گویا یکی از اشعار سعدی بیان شده است.

یکی جهود و مسلمان نزاع می‌کردند

چنان که خنده گفت از حدیث ایشانم

به طیره گفت مسلمان که گر قباله‌ی من

درست نیست خدایا جهود میرانم

جهود گفت به تورات می‌خورم سوگند

که گر خلاف کنم همچو تو مسلمانم.^۲

۱. حمید اسد پور تاریخ شبانکاره انتشارات دانشگاه خلیج فارس سال ۱۳۹۳ ص ۸

۲. محمود روح الامینی گرد شهر با چراغ چاپ سیزدهم انتشارات عطار سال ۱۳۸۲ ص ۵۱-۵۰

کتاب پیش رو حاصل توفیقی است که خالق هستی به این بنده ارزانی داشته تا بتواند اندکی از وظیفه خویش را در قبال زادگاه خود آب پخش، شبانکاره و بلوک زیراه و مردم شریف و صمیمی این خطه به جا آورد. اکنون این کتاب را به پیشگاه شما مردم شریف و علاقه مندان به تاریخ و مطالعات تاریخی این آب و خاک تقدیم می‌دارم. بر من خواهید بخشید اگر لغزشی روی داده است. که بیشتر نقل شواهد تاریخی است، نه نقطه نظرهای شخصی.

جز نسخه احوال کسان پیش ندارم

هرگز نظری بر ورق خویش ندارم^۱